

III.

Nazvečeje moskovsko operno gledališče „Velika opera“ se prišteva med najboljše opere sveta. Ima 2 velika orkestra (opera ima dve gledališki dvorani — centralni oder in filialko), zbor, mimični ensembles in prvovrstne soliste. Vprizorila je v novih režijah „Rimskega-Korzakova „Sadka“ (kjer dosegajo višek kulise po skicah Fedorovskega) in Čajkovskega „Pikovo damo“. Sedaj pripravljajo Verdijevega „Don Carlosa“ in opero mladega ruskega komponista Džeržinskega „Tih Don“. Baletni ensemble, ki ne zaostaja za opero, se v letošnji sezoni peča po večini z modernimi baleti, tako z Oranskega „Tremi debeluh“ in s Šoštakovičevim „Svetlim potokom“.

V „Veliki operi“ so vprizorili tudi Šoštakovičevo opero „Lady Macbet Meenskega okrožja“ iz življenja ruske trgovske hiše XIX. stoletja. Opera je bila javno odklonjena. Poceni naturalizem, groba vsebina, bučna muzika, vse to razdraži živce kakor kak jazz-band. Zanimivo je, da je imela ta opera v inozemstvu velik uspeh.

V splošnem se kaže tendenca, vprizoriti vse opere, kakor sploh klasična dela, na novo. Seveda je to pri operah težko, ker se ne sme posegati v glasbo. Kljub temu streme režiserji zlasti po tem, da globoko razkrijejo komponistove ideje.

V eksperimentalnem pogledu sta zanimivi režiji dveh starih oper — „Traviata“ v muzikalnem gledališču Nemiroviča-Dančenka in „Carmen“ v operi Stanislavskega.

„Traviata“ v režiji Mordvinova (pod umetniško kontrolo Nemiroviča-Dančenka) je naravno socialno zaostrena. Oder in oderski liki so razdeljeni na dve skupini: na eni strani beneško dvorjanstvo (ki ne nastopa v ospredju, temveč sedi v ložah, zgrajenih v ozadju odra, in opazuje tragedijo igralka Violette). Na drugi strani Violetta, sama, nesrečna. Ta scenična zunanja zgradba zelo dobro podčrta vso Violettino tragedijo, ki jo poje mlada, toda izvrstna pevka Kemarska.

V „Carmen“ pa je Stanislavski zavrgel ves kič, vse parfume in toalete iz Grande opéra (seveda radi tega ne vulgarizira, Carmen je še zmeraj lepa in romantična), in je pokazal Španijo tako, kakršna je bila v resnici.

Razen teh oper je v Moskvi še operno gledališče pod vodstvom Haikina. Toda to je še mlado gledališče, ki obstoji šele nekaj let in je šele v razvoju. Vprizorilo je v tej sezoni Rimskega-Korzakova „Carsko nevesto“ in Mozartovo „Figarovo svatbo“.

Tudi muzikalna sezona je v polnem razmahu. Moskovska Filharmonija daje mesečno okrog 30—40 simfoničnih in komornih koncertov, ravno tako tudi „Radio-komite“. Orkestre dirigirajo prvovrstni inozemski in domači mojstri, kot so Erich Kleiber, Karlo Sabaino, Vili Ferrero, Georg Sebastjan, Oskar Fried, Evgen Senkar, Albert Kouts in ruski dirigenti Golovanov, Haikin, Hauk, Orlov, Melik-Pašajev in drugi.

J.

Glasba

Nekaj misli k dosedanjim koncertom

Koncerti letošnje bogate sezone so bili kvalitetno močni, če jih presojamo s stališča, ki je pri nas v navadi: namreč, da merimo vrednost koncerta le po interpretu, ne pa tudi po skladbah, odnosno po izberi programa. To stališče pa je zmotno, ker se je položaj interpreta med tem popolnoma izpremenil.

Doba romantike je prignala kult osebnosti do viška. Takrat so stopile na oder fantastične „božanske“ osebnosti kot Paganini, Liszt, Chópin, ki so s svojim

magičnim muziciranjem osvojile svet. Toda ti geniji vijoline in klavirja so pisali sami zase in po večini tudi skrbno čuvali tajne raznih novih pridobitev. Tudi v prejšnjih časih so bili skladatelji hkrati izvajalci ali dirigenti svojih del; seveda niso bili take demonične pojave (vsaj za občinstvo ne) kot romantiki. Bach, Haydn, Mozart, Beethoven in pa drugi manj pomembni skladatelji so nastopali kot virtuozni in dirigenti. (Beethoven je napisal le 3 klavirske koncerte; ko zaradi gluhosti ni mogel več javno nastopati, je opustil to formo). Po upadu romantike se je polagoma izkristaliziral tip samo produktivnega glasbenika, kakor tudi tip reproduktivnega umetnika. Dasi so se čutili ti izvajajoči umetniki kot naslednike velikih romantičnih virtuozov, so vendar zelo pravilno pojmovali svojo nalogo, goječ tradicionalno glasbo, hkrati pa pospešujoč nadaljnji razvoj glasbene produkcije

Ti prvi samo reproduktivni umetniki so mogli imeti pregled čez vso obstoječo literaturo in zasledovati vse nove pojave; danes pa je reproduktivni umetnik v veliki zadregi, po čem naj seže, kaj šele, kam naj usmeri svoje udejstvovanje. Zato vidimo, da so se uveljavili v poslednjem času trije tipi koncertnega sporeda. 1. Eno ali dve večji deli in vrsta „dodatkov“ za občinstvo. 2. Dela, izbrana po slogovno-razvojni liniji ali pa dela istega sloga, lahko pa tudi istega skladatelja. 3. Propagandni koncert, dela ene glasbene smeri ali naroda. — Prvi tip sestave sporeda je priljubljen po večini pri tistih reproduktivnih umetnikih, ki so si pridobili pri občinstvu ugled in ki ga skušajo s koncesijami povprečnemu okusu za vsako ceno obdržati. Ti si lasté pravico glasbenega sodnika, ki deli skladbe v dobre in slabe popolnoma svojevoljno, da „dobre“ opuse postavljajo na čelo sporeda. Umetniki s širšim razgledom po svetovni glasbeni literaturi si radi izberejo take skladbe, ki nas vedejo iz preteklosti v sedanost, ki pa je na žalost za marsikoga izmed njih že preteklost ali pa se odločijo za eno glasbeno epoho. Ta princip nudi izvajalcu dovolj širok polje, da se izkaže, toda večina takih koncertov zaplava v akademske vode. Mladina pa nastopa kot propagatorica napredne glasbe; prožnost in zagon, s katerim se loti dela, ji prineseta pol uspeha. Mislim predvsem na mlade izvajajoče umetnike v ČSR, ki so že davno na evropski platformi, dočim njihovi kolegi brez izrazitih sodobnih tendenc (razen dveh ali treh) niso niti v najožjem krogu mogli prodreti.

Če pogledamo sporede naših letošnjih koncertov, vidimo, da je bila romantična glasba najmočnejše zastopana, saj je za izvajalca tako „hvaležna“. Vse ostalo, predklasika, klasika in kakšen drobec novejše glasbe, je tonilo v poplavi te muzike. Skratka take brezcilnosti in brezbriznosti več kot dovolj! Zato nas tem bolj veseli, da se nam obetajo poleg slovenskega in avstrijskega večera sodobne glasbe, koncerti češke, argentinske in menda tudi ruske moderne. Drug primer takega zavestnega, naprej načrtanega dela je pokazal dirigent D. M. Šijanec z radio-orkestrom. G. Šijanec opravlja z malim aparatom realno veliko delo; tako čisto in pretehtano muziciranje domačega orkestra pod domačim dirigentom redko slišimo. Dosedaj je radio-orkester na dveh koncertih absolviral romantično, predklasično in zgodnjo klasično glasbo.

Povrnimo se zopet k našemu razmišljanju o interpretih! Kljub temu, da je tip propagandnega koncerta za naš čas gotovo zelo prikladen, predstavlja v neki meri vendarle oviro za reproduktivnega glasbenika; kajti bolj kot izvajanje samo in celo bolj kot trenutna izbira koncertnega sporeda, nas zanima pri izvajalcu kot osebi njegov individualni razvoj. Tedaj proč s stilnimi, razvojnimi in ne vem kakšnimi vidiki, tudi glasbeni reproducent ima pravico in dolžnost svobodnega oblikovanja koncertnega sporeda, s katerim nam pove to, kar more produktivni

umetnik neposredno izraziti. Kdor ima tanko uho za svojo notranjost in zavest ozke povezanosti z okoljem, v katerem raste, ter smisel za ritem našega časa, bo mogel komponirati za svoje koncerte sporede, ki bodo po svoji svojstveni strukturi dokument in etapa v razvoju osebe, kot naše glasbene kulture.

Naj mi bo dovoljeno izraziti začudenje nad dejstvom, da naši odlični glasbeniki Šivic, Lipovšek in Pfeifer še niso samostojno nastopili, odkar so dokončali študije. Da je velik del krivde v duhamornem pedagoškem udejstvovanju in v finančnih težavah, na katere naleti vsak prireditelj koncertov, ne dvomim, vendar bi nekaj osebnega elána in razumevanje s strani vodstva državnega konservatorija prebilo mučno in turobno tišino, v kateri žive naši najboljši umetniki.

Še ene skeleče točke se moram dotakniti: in to je razmerje skladatelja do izvajalca. Res je, da ga skoraj ni človeka, ki ne bi kedaj igral tudi kaj modernega, našega. Toda redki so tisti, ki si ne bi ob tej priliki natakneli tragične maske in zapeli znane pesmice o „prokleti dolžnosti“. Zelo rad pa bi doživel, da bi potrkal na vrata slovenskega skladatelja eden izmed izvajalcev, in ga iz lastne potrebe ter nagiba naprosil za kako novo delo. Sicer nam skladateljem dela nikoli ne zmanjka, toda koliko dobrega bi moglo nastati takole „po meri in naročilu“ in, kar je še bolj važno, da bi spoznali, da smo drug drugemu potrebni. — Dočim ima pri nas vsak skladatelj brez izjeme nek izrazit odnos do vsega glasbenega življenja, so izvajalci v bistvu idejno indiferentni in se poslužujejo vsake prilike, da se uveljavijo, manjka jim pa nekega osebnega nazora in prave sodbe o pomembnosti in odgovornosti svojega poklica.

Slednjič bi pa morala koncertna poslovalnica Glasbene Maticе, kolikor je v njeni kompetenci (gostovanja tujih umetnikov in ansamblov), vplivati na čim smotrenejšo razdelitev koncertov ter skladb, da bi bilo vendar enkrat konec številnim kolizijam med izrednimi prireditvami v operi in koncerti, katere so koncertom in operi le v škodo.

Franc Šturm.

Kritika

Cvetje iz domačih in tujih logov. 5. Valentin Vodnik, Izbrano delo. Priredil dr. I. Grafenauer. 1935. Pisanemu izboru je Grafenauer napisal primeren uvod, v katerem je treba priznati prav dobro poglavje o Vodnikovi pesmi, zadete oznake njenega značaja in vrst, pa tudi ugotovitev vrednosti basni in ugank, ki jih doslej začudo niso nič kaj počeli. Tudi oris domačih razmer ni napačen. Zoisa je tu sicer „razklal“ v deista, empirista in racionalista, pa je kljub temu utegnil biti enotna osebnost, ki je bila lahko bolj človeška morda prav, ker ni silila v ospredje kakega izrazito izdelanega svetovnega nazora, kakršnega Grafenauer v njem ne vidi. Izrazito izdelan svetovni nazor se mi zdi človeška pomanjkljivost, ki jo zlasti danes prebridko občutimo. — Kar se tiče Vodnika, ne bi dejal, da mu je pokazal narodno pesem Pohlina, ki je bil sploh neroden vodnik. Pokazala mu jo je mati in fantovska družba. Tudi bi rekel, da je dosegel svoj slog že v pisaniškem Zadovolnem Krajncu in da mu je utegnil Zois v glavnem naložiti bolj okus, ki ga je moral odselej bolj jemati v poštev, kakor bi sicer ugajalo njegovim včasih ohlapnim domislekom. Neprevidno je, da šteje še precej pubertetnega Linharta med baročne pesnike, naravnost nemogoče pa, da zaznamuje Denisovo klopstockovsko in rokokojsko smer za košato baročno. Prav za prav pa bo že čas, da odpravimo Šlebingerjevo oziroma že Čopovo površno